

продовження таблиці 1

Приріст живої маси свиней	Вироблено на 1 люд.-год., кг	4,5	1,3	0,7	1,1	0,9	0,9	20,00
	Трудомісткість виробництва 1ц, люд.-год.	22,27	76,4	149,4	94,8	106,3	114,5	514,14
Приріст живої маси овець	Вироблено на 1 люд.-год, кг	2,2	0,3	0,7	0,6	0,9	0,7	31,82
	Трудомісткість виробництва 1ц, люд.-год.	45,48	394,0	146,2	155,2	108,6	152,7	335,75
Вовна	Вироблено на 1 люд.-год., кг	0,7	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	28,57
	Трудомісткість виробництва 1ц, люд.-год.	147,2	394,0	371,4	408,0	407,8	441,5	299,93

Примітка: У розрахунках використані дані статистичного щорічника "Херсонщина в цифрах 2000" – Херсон. – 2001. – 460с.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Херсонщина в цифрах 2000 рік // Статистичний щорічник. – Херсон. – 2001. – 460 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств // Підручник для студентів економічних вузів і факультетів. – Київ: ІЗМН, 1996. – 512с.

УДК: 636.2;636.084;338.512

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА ПРИ РІЗНИХ РІВНЯХ ГОДІВЛІ КОРІВ

А.О.ПОПОВА – пошукувач, Херсонський ДАУ

Виробництво і споживання молока в період надзвичайної економічної кризи переходу до ринкових відносин в Херсонській і Запорізькій областях, як, на жаль, і по всій Україні, знизилось до критичної межі продовольчої безпеки.

За науково обґрунтованими нормами, розробленими НДІ гігієни харчування на період 2000–2010 рр., споживання молока і молочних продуктів в перерахунку на молоко на душу населення в рік в середньому повинно складати 395 кг [1]. Фактичне споживання цього продукту по Херсонській області за статичними даними уже у 1999 році становило лише 208,5 кг, а в Запорізькій відповідно –

175,2 кг. Рівень споживання продовольчих продуктів у половинному обсязі від науково обґрунтованих раціональних нормативів прийнято вважати критично небезпечним.

Для порівняння відмітимо, що споживання молока і молочних продуктів в перерахунку на молоко населенням України у 1999 році становило 210 кг проти 373 кг у 1990 році.

Низький рівень споживання молока і молочних продуктів безперечно негативно впливає на стан здоров'я переважної більшості населення держави.

Визначення і здійснення заходів щодо збільшення виробництва молока, підвищення економічної ефективності молочного скотарства є вкрай актуальною проблемою сьогодення сільського господарства України в цілому і кожного регіону зокрема.

Серед багаточисельних причин обвального спаду валового виробництва молока в останні десять років однією з основних є висока його собівартість і збитковість виробництва. Для успішного вирішення проблеми збільшення виробництва молока до рівня найбільш повного забезпечення в ньому потреб населення є насамперед здійснення системи заходів по суттєвому зниженню собівартості одиниці цієї продукції в сільськогосподарських підприємствах. Досягнення цього зумовить підвищення економічної ефективності виробництва молока, рентабельне ведення галузі молочного скотарства, а відтак – і розширене його відтворення. Саме пошук і визначення шляхів зниження собівартості виробництва молока є одним з основних завдань розвитку галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах.

Рівень собівартості виробництва 1ц молока залежить від цілої низки факторів. Загальновідомо, що найвищу питому вагу в структурі собівартості молока становить вартість кормів – від 40 до 65%.

Забезпечення зниження витрат кормів в розрахунку на 1 ц молока є основним напрямом і зниження собівартості молока.

Витрати кормів в розрахунку на 1 ц молока в переважній більшості сільськогосподарських підприємств Херсонської і Запорізької областей на протязі багатьох останніх років становлять 2,0-2,5 ц кормових одиниць.

У багатьох сільськогосподарських підприємствах витрати кормів на 1ц молока сягають 3, а іноді навіть 4ц кормових одиниць, що приблизно в 3,0 – 3,5 рази більше науково обґрунтованих зоотехнічних норм. Такі багаторазові перевитрати кормів на одиницю продукції вкрай негативно впливають на собівартість молока. Собівартість 1 ц продукції значно підвищується і виробництво молока стає збитковим. Рівень збитковості виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області у 1996 році ся-

гав 50,3 %, у 1997 році – 62,1, у 1998 році – 56,2, у 1999 році – 51,9 і у 2000 році – 32,8 %.

Рівень збитковості виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Запорізької області в останні роки був близьким до показників в підприємствах Херсонської області і у 1996 році сягав 51,8 %, у 1997 році – 60,2, у 1998 році – 55,6 і у 1999 році – 48,3 %. Такі показники рівня збитковості виробництва молока інакше, як страхітливими назвати не можна.

Чітке визначення дійсних причин багаторазових перевитрат кормів в розрахунку на 1ц молока і запровадження заходів по суттєвому їх зниженню до рівня науково обґрунтованих зоотехнічних норм буде сприяти зниженню собівартості продукції і забезпеченню рентабельного ведення галузі молочного скотарства.

Ми проаналізували показники витрат кормів в розрахунку на корову в рік і на 1 ц молока в декількох сотнях сільськогосподарських підприємств Херсонської, Запорізької, інших областей України і АР Крим.

Проведені дослідження і розрахунки за нашими методиками дозволили встановити вірогідну закономірність значних, навіть багаторазових перевитрат кормів на 1 ц молока від зниження загального рівня годівлі корів. При цьому темпи збільшення витрат кормів на одиницю продукції перевищують темпи зниження рівня годівлі корів.

Особливістю наших методик визначення впливу різного рівня годівлі корів на витрати кормів в розрахунку на 1 ц молока, а відтак – і на економічну ефективність його виробництва є аналіз змін показників кількості і питомої ваги підтримуючого та продуктивного корму в загальних витратах кормів.

Зоотехнічною наукою до теперішнього часу встановлено, що відповідна (значна) доля поживних речовин кормів раціону годівлі корів йде на підтримання життєвих функцій організму корів, а інша – на синтез або утворення молока. На підтримання життєвих функцій коровам на кожні 100 кг живої маси щодоби необхідно згодувати 1,0–1,2 корм.од., а на кожний кілограм молока – 0,5–0,6 корм.од. [2].

Безперечно показники витрат підтримуючого і продуктивного корму можуть дещо змінюватися під впливом багатьох факторів – від умов утримання корів і температури повітря в корівниках до якості кормів і збалансованості раціонів годівлі за вмістом основних поживних речовин. Для прикладу, згідно наших розрахунків витрати продуктивного корму на 19-й і 20-й кілограм молока добового удою в нормах годівлі повновікових дійних корів живою масою 600 кг, рекомендованих широко відомими авторами з годівлі сіль-

ськогосподарських тварин О.П. Калашниковим та М.І. Клейменовим, становлять по 0,5 корм. од., на 21-й і 22-й кілограми – відповідно по 0,60 корм. од., на 23-й і 24-й – по 0,55 корм. од., на 25-й і 26-й – по 0,65 корм. од., на 27-й і 28-й – по 0,60 корм. од., а на 29-й і 30-й кілограми молока знову по 0,65 корм. од. [3]. Такі коливання показників витрат продуктивного корму в розрахунку на 1 кг молока в добовому удої корів не піддаються науковому поясненню. Очевидно наведені витрати продуктивного корму в розрахунку на 1 кг молока від 0,50 до 0,65 корм. од. можна пояснити лише неточністю норм годівлі корів запропонованих авторами.

У своїх дослідженнях (розрахунках) з визначення впливу загального рівня годівлі корів на ефективність виробництва молока ми застосували показник витрат продуктивного корму на 1 кг молока в 0,65 корм. од. При цьому вважаємо за необхідне підкреслити, що суть і закономірність впливу загального рівня годівлі корів на ефективність виробництва молока не зміниться, якщо показник витрат продуктивного корму на 1 кг молока змінити на 0,60 чи 0,50 корм. од.

У проведених нами розрахунках при всіх рівнях годівлі корів від надвисокого до вкрай низького кількість підтримуючого корму залишається незмінною – 20 ц корм. од. на голову в рік (табл. 1).

Питома ж вага підтримуючого корму в загальних витратах корів з 26,7 % при надвисокому рівні годівлі зростає або погіршиться до 80,0% при вкрай низькому рівні годівлі.

При надвисокому рівні годівлі корів (75 ц корм. од. на корову в рік) питома вага продуктивного корму буде найвищою і складе 55 ц корм. од. або 73,3 % від загального рівня годівлі. При вкрай низькому рівні годівлі корів (25 ц корм. од. на корову в рік) частка продуктивного корму, при однакових всіх інших показниках і умовах утримання тварин, складе 5 ц корм. од. або лише 20,0 % від загального рівня годівлі. Основна кількість кормів при вкрай низькому рівні годівлі йде на підтримання життєвих функцій корів. При цьому темпи зниження частки продуктивного корму значно перевищують темпи зниження загального рівня годівлі корів.

Таблиця 1 – Вплив рівня годівлі корів на витрати кормів в розрахунку на 1ц молока

Показники	Рівень годівлі корів					
	над-високий	високий	середній	нижче середнього	низький	вкрай низький
Згодовано на 1 корову в рік, ц корм.од.	75	60	50	40	30	25
в тому числі:						
підтримуючий корм	20	20	20	20	20	20
продуктивний корм	55	40	30	20	10	5
Питома вага, %:						
підтримуючого корму	26,7	33,3	40,0	50,0	66,7	80,0
продуктивного корму	73,3	66,7	60,0	50,0	33,3	20,0
Витрати продуктивного корму на 1 кг молока, корм. од.	0,65	0,65	0,65	0,65	0,65	0,65
Надій молока від корови в рік, кг	8462	6154	4615	3077	1538	769
Загальні витрати кормів на 1 ц молока, ц корм. од.	0,89	0,97	1,08	1,30	1,95	3,25

При зниженні загального рівня годівлі з 75 ц корм. од. до 25 ц корм. од. на корову в рік або в 3 рази кількість продуктивного корму зменшиться з 55 ц корм. од. до 5 ц корм. од. або в 11 разів.

При витратах продуктивного корму на 1 кг молока по 0,65 корм. од. надій молока від корови в рік при надвисокому рівні годівлі складе 8462 кг, при високому рівні годівлі – відповідно 6154 кг, при низькому – 1538 кг і при вкрай низькому – лише 768 кг.

Трикратне зниження загального рівня годівлі корів з 75ц корм. од. до 25ц корм. од. в рік призводить до 11–кратного зниження їх молочної продуктивності. Загальні витрати кормів в розрахунку на 1ц молока при надвисокому рівні годівлі корів будуть найнижчими (0,89ц корм. од.), а при вкрай низькому рівні – найвищими (3,25ц корм. од.).

Всебічний аналіз впливу рівня годівлі корів на показники їх молочної продуктивності і витрат кормів в розрахунку на 1ц молока дозволяють впевнено зробити висновок про те, що головною причиною значних, навіть багаторазових перевитрат кормів на одини-

цю надоеного молока є низький загальний рівень годівлі корів або те, що коровам мало згодуюють кормів.

Великі перевитрати кормів на одиницю молока при низьких рівнях годівлі корів обумовлюють суттєве підвищення собівартості 1 ц молока і збитковість його виробництва.

Чим нижчим буває загальний рівень годівлі, тим меншою буває загальна вартість кормів, а відтак відповідно – і загальні вартісні витрати на корову в рік. Про це свідчать розрахунки впливу рівня годівлі корів на розмір виробничих затрат в розрахунку на корову в рік.

Розрахунки загальних грошових витрат проводили по фактичних середніх цінах, розцінках і тарифах, що склалися в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області у 2000 році. Середня собівартість 1 ц кормів, згодованих коровам, становила 20,10 грн., оплата праці працівникам молочного скотарства в розрахунку за 1 ц надоеного молока – 13,25 грн. Умовно постійні витрати незалежно від рівня годівлі по нашим розрахункам становили 330,47 грн. на 1 корову в рік (табл.2)

Загальна вартість кормів, згодованих на корову в рік, залежала від рівня годівлі і зменшувалася від 1507,50 грн. при надвисокому рівні годівлі до 502,50 грн. при вкрай низькому рівні годівлі. Витрати на оплату праці відповідно при надвисокому рівні годівлі склали 1121,22 грн., а при вкрай низькому – 101,89 грн.

Загальні витрати на корову в рік при надвисокому рівні годівлі становили 2959, 19 грн., а при вкрай низькому – 934,86 грн., що майже в 3,2 рази менше. Чітко видно, що високі рівні годівлі потребують значних коштів на утримання корів.

Однак значні загальні витрати в розрахунку на корову в рік не впливають негативно на собівартість 1ц молока. Навпаки, собівартість 1 ц молока при зниженні рівня годівлі корів і загальних грошових витрат на їх утримання закономірно і значно підвищується. При надвисокому рівні годівлі корів собівартість 1 ц молока складала 34,97 грн., а при вкрай низькому – 121,57 грн., що майже в 3,5 разів вище (табл. 3).

Абсолютна вартість кормів витрачених на 1ц молока при надвисокому рівні годівлі корів становила 17,82 грн. , а при вкрай низькому – 65,34 грн. або майже в 3,7 разів більше.

Питома вага вартості кормів в структурі собівартості 1 ц молока мало змінювалася при всіх рівнях годівлі корів від надвисокого (50,96%) до вкрай низького (53,75%). Питома вага всіх умовно постійних елементів затрат зі зниженням в три рази загального рівня годівлі корів підвищилася майже в 3,2 рази.

Таким чином, високі рівні годівлі корів характеризують високу інтенсивність ведення молочного скотарства і є ресурсозберігаючими.

Низькі рівні годівлі корів визначають екстенсивне ведення молочного скотарства і є ресурсоперевитратними.

Інтенсивне введення молочного скотарства, високі рівні годівлі забезпечують високу молочну продуктивність корів, низькі витрати кормів в розрахунку на 1 ц молока і порівняно низьку собівартість одиниці продукції, відносно значний прибуток від реалізації 1 ц молока і в розрахунку на корову в рік, а також значний рівень рентабельності.

Реалізація 1 ц молока при надвисокому рівні годівлі корів забезпечує отримання 14,22 грн. прибутку при рівні рентабельності 40,66 %, а при вкрай низькому рівні годівлі збиток сягає 72,38 грн. при рівні збитковості 59,54 % (табл. 4).

Деяко менш вигідним порівняно з високими рівнями годівлі є середній рівень годівлі корів. Таким чином, в нинішніх умовах господарювання сільськогосподарських підприємств економічно вигідними при виробництві молока є надвисокий і високий рівні годівлі корів.

Низькі рівні годівлі корів є основною причиною багаторазових перевитрат кормів в розрахунку на 1 ц молока. Сільськогосподарські підприємства, що займаються виробництвом молока, в ринкових умовах господарювання безумовно мають забезпечити створення міцної кормової бази, максимально високий рівень годівлі корів і інтенсивне введення молочного скотарства.

Таблиця 2 – Вплив рівня годівлі корів на розмір виробничих затрат при виробництві молока

Показники	Рівень годівлі корів					
	над-високий	високий	середній	нижче середнього	низький	вкрай низький
Згодовано на 1 корову в рік, ц корм. од.	75	60	50	40	30	25
Надій молока від корови в рік, кг	8462	6154	4615	3077	1538	769
Собівартість 1ц корм. од., грн.	20,10	20,10	20,10	20,10	20,10	20,10

продовження таблиці 2

Оплата праці в розрахунку за 1ц молока, грн.	13,25	13,25	13,25	13,25	13,25	13,25
Умовно постійні витрати в розрахунку на 1 корову в рік, грн.	330,47	330,47	330,47	330,47	330,47	330,47
в тому числі:						
підстилка	12,30	12,30	12,30	12,30	12,30	12,30
нафтопродукти	43,21	43,21	43,21	43,21	43,21	43,21
електроенергія	30,20	30,20	30,20	30,20	30,20	30,20
паливо	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50
запасні частини, ремонтні і будівельні матеріали для ремонту	85,56	85,56	85,56	85,56	85,56	85,56
амортизація основних засобів	55,78	55,78	55,78	55,78	55,78	55,78
оплата послуг, робіт, що виконуються сторонніми організаціями	55,17	55,17	55,17	55,17	55,17	55,17
інші затрати	45,75	45,75	45,75	45,75	45,75	45,75
Оплата праці, всього, грн.	1121,22	815,41	611,49	407,70	203,79	101,89
Вартість згодованих кормів, грн.	1507,50	1206,0	1005,0	804,0	603,0	502,50
Всього витрат на 1 корову в рік, грн.	2959,19	2351,88	1946,96	1542,17	1137,26	934,86

Таблиця 3 – Рівень і структура собівартості 1ц молока в залежності від рівня годівлі корів

Показники	Рівень годівлі корів											
	надвисокий		високий		середній		нижче середнього		низький		вкрай низький	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Витрати в розрахунку на 1 ц молока:	13,25	37,89	13,25	34,67	13,25	31,41	13,25	26,44	13,25	17,92	13,25	10,90
Оплата праці												
Корми	17,82	50,96	19,60	51,28	21,78	51,62	26,17	52,13	39,21	53,03	65,34	53,75
Підстилка	0,15	0,43	0,20	0,52	0,27	0,64	0,40	0,80	0,80	1,08	1,60	1,32
Нафтопродукти	0,51	1,46	0,70	1,83	0,94	2,23	1,41	2,81	2,81	3,80	5,62	4,62
Електроенергія	0,35	1,00	0,49	1,28	0,65	1,54	0,98	1,96	1,96	2,65	3,93	3,23
Паливо	0,02	0,06	0,02	0,05	0,03	0,07	0,05	0,10	0,10	0,14	0,20	0,17
Запасні частини, ремонтні і будівельні матеріали для ремонту	1,02	2,91	1,41	3,69	1,88	4,45	2,81	5,61	5,63	7,61	11,26	9,26
Оплата послуг робіт, що виконуються сторонніми організаціями	0,65	1,86	0,90	2,36	1,19	2,82	1,79	3,57	3,59	4,85	7,17	5,90
Амортизація основних засобів	0,66	1,89	0,91	2,38	1,21	2,87	1,81	3,61	3,63	4,91	7,25	5,96
Інші затрати	0,54	1,54	0,74	1,94	0,99	2,35	1,4	2,97	2,97	4,01	5,95	4,89
Собівартість 1ц молока	34,97	100,0	38,22	100,0	42,19	100,0	50,12	100,0	73,94	100,0	121,57	100,0

Таблиця 4 – Економічна ефективність виробництва молока при різному рівні годівлі корів

Показники	Рівень годівлі корів					
	надвисокий	високий	середній	нижче середнього	низький	вкрай низький
Згодовано кормів на корову в рік, ц корм.од.	75	60	50	40	30	25
Виробничі витрати на виробництво молока (на корову в рік), грн.	2959,19	2351,88	1946,96	1542,17	1137,26	934,86
Молочна продуктивність корів, кг	8462	6154	4615	3077	1538	769
Втрати кормів на 1ц молока, ц корм. од.	0,89	0,97	1,08	1,30	1,95	3,25
Собівартість 1 ц молока, грн.	34,97	38,22	42,19	50,12	73,94	121,57
Середня реалізаційна ціна 1 ц молока, грн.	49,19	49,19	49,19	49,19	49,19	49,19
Прибуток (+), збиток (-) від реалізації 1 ц молока, грн.	14,22	10,97	7,00	-0,93	-24,75	-72,38
Рівень рентабельності, %	40,66	28,70	16,59	-1,86	-33,47	-59,54
Прибуток (+), збиток (-) в розрахунку на корову в рік, грн.	1203,30	675,09	323,05	-28,62	-380,66	-566,60

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нижник О.М. Продовольча проблема в Україні: стан та шляхи вирішення. Стратегія економічного розвитку України// Науковий збірник. – Випуск 4.- К.: КНЕУ.- 2001.-С.163-173
2. Трончук І., Трончук А. Прогнозування виробництва рентабельного молока // Молочное и мясное скотоводство.-2001.-№1. с. 13-14.
3. Калашников А.П., Клейменов Н.И., Баканов В.Н, и др. Нормы и рационы кормления сельскохозяйственных животных//Справочное пособие. – Москва. – Агропромиздат. – 1986.- 352 с.